

БІБЛІОТЕКА СТУДЕНТА-МЕДИКА

СЕСТРИНСЬКА СПРАВА

Навчальний посібник

За редакцією професора О. О. Якименко

Львів
Видавець Марченко Т. В.
2025

*Рекомендовано до видання Вченою Радою
Одеського національного медичного університету МОЗ України
(протокол №6 від 27.02.2025 р.)*

**Якименко О. О., Себов Д. М., Кравчук О. Є., Коломієць С. М.,
Клочко В. В., Антіпова Н. М., Якименко Д. О., Мазніченко Є. О.,
Маркіна К. В., Коротаєва В. А., Кобелева О. М., Серебрякова А. А.,
Чорній О. П.**

С 11 Сестринська справа: навчальний посібник / О. О. Якименко та ін. За редакцією професора О. О. Якименко – Львів: Видавець Марченко Т. В., 2025. – 276 с.

ISBN 978-617-8194-14-7

Навчальний посібник має на меті допомогти здобувачам освіти оволодіти навичками та вміннями з догляду за хворими та засвоїти знання сестринської справи, зокрема треба вміти використовувати відповідне обладнання, виконувати сестринські маніпуляції, надавати невідкладну долікарську допомогу хворому тощо. При цьому основним завданням є не тільки теоретична, а й практична підготовка, на що і орієнтований навчальний посібник.

У посібнику наведені описи належного виконання заходів із забезпечення лікувально-охоронного та санітарно-протиепідемічного режимів, догляду за хворими, виконання сестринських маніпуляцій, надання долікарської допомоги. Також представлені основні чинні нормативні документи, що регламентують роботу середнього медичного персоналу.

Навчальний посібник призначений для здобувачів середньої спеціальної медичної освіти та здобувачів вищої освіти спеціальності «Медицина».

УДК 616-083(075)

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	7
ПЕРЕДМОВА.....	8

РОЗДІЛ 1. Морально-етичні законодавчі основи медсестринства в Україні	9

1.1. Етичні основи сестринської справи. Клятва Флоренс Найтінгейл.....	9
1.2. Кодекс Міжнародної ради медичних сестер	13
1.3. Етичний кодекс медичної сестри України	15
1.4. Загальні обов'язки середнього і молодшого медичного персоналу. Моральна і правова відповідальність перед суспільством.....	24
1.5. Гарантії і захист законних прав медичної сестри	31

РОЗДІЛ 2. Організація роботи медичної сестри терапевтичного стаціонару. Обов'язки і дії постової і маніпуляційної медичної сестри терапевтичного відділення	32

2.1. Організація роботи поста медичної сестри. Документація і правила її ведення. Реєстрація пацієнтів, що надходять до відділення	32
2.2. Організація роботи сестри маніпуляційного кабінету. Основна документація маніпуляційного кабінету. Правила зберігання та обліку медикаментозних засобів і медичного інструментарію в маніпуляційному кабінеті	35
2.3. Виписка, облік і зберігання сильнодіючих, наркотичних та отруйних речовин. Основні правила зберігання медикаментозних препаратів та інструментарію	37
2.4. Особливості роботи процедурного кабінету терапевтичного відділення та обов'язки медичної сестри щодо їх забезпечення	41
2.4.1. Організація роботи сестри процедурного кабінету	41

2.4.2. Порядок отримання, зберігання, обліку, списання та розподілу лікарських засобів	43

РОЗДІЛ 3. Визначення основних показників життєдіяльності хворого	49
3.1. Термометрія. Температурний листок.....	49
3.2. Дослідження пульсу	58
3.3. Вимірювання артеріального тиску	63
3.4. Визначення частоти, глибини, типу, ритму дихання	69

РОЗДІЛ 4. Техніка виконання підшкірних, внутрішньом'язових, внутрішньовенних ін'єкцій	72
4.1. Техніка та алгоритми гігієнічної та хірургічної обробки рук.....	72
4.2. Ін'єкції	76
4.2.1. Внутрішньошкірні ін'єкції	81
4.2.2. Підшкірні ін'єкції	83
4.2.3. Внутрішньом'язові ін'єкції	85
4.2.4. Венепункція.....	87
4.2.5. Внутрішньовенне крапельне вливання	89

РОЗДІЛ 5. Основні вимоги до проведення дезінфекції, передстерилізаційного очищення інструментарію	96
5.1. Техніка, методи і режими дезінфекції.....	96
5.2. Правила прибирання	99
5.3. Передстерилізаційне очищення. Контроль якості передстерилізаційного очищення інструментарію.....	111
5.4. Утилізація медичних відходів.....	114

РОЗДІЛ 6. Основні правила зупинки кровотечі з артеріальних і венозних судин, накладання джгута	120
6.1. Тимчасова зупинка	120
6.2. Остаточна зупинка кровотечі	124

РОЗДІЛ 7. Застосування основних видів лікарських засобів	127
7.1. Введення лікарських засобів	127
7.2. Форми лікарських засобів і способи їх введення в організм хворого	130
7.3. Основні способи парентерального введення препаратів	136
РОЗДІЛ 8. Загальний і спеціальний догляд за тяжкохворими й агонізуючими	138
8.1. Загальні правила догляду за тяжкими хворими	138
8.2. Зміна білизни, профілактика пролежнів, особиста гігієна тяжкохворого, забезпечення фізіологічних випорожнень	140
8.3. Догляд за порожниною рота, очима, вухами, носом, волоссям	154
8.4. Годування тяжкохворих. Ентеральне і парентеральне харчування	159
8.5. Клізми, техніка постановки	167
РОЗДІЛ 9. Обов'язки медичної сестри із забезпечення діагностичного процесу в терапевтичному стаціонарі	174
9.1. Основні правила підготовки хворого до рентгенологічних та ендоскопічних досліджень органів черевної порожнини	174
9.2. Основні правила підготовки хворого до ультразвукового дослідження органів черевної порожнини	180
9.3. Основні правила підготовки хворого до лабораторних досліджень	181
9.4. Підготовка і проведення зондових та беззондових методів дослідження	194
РОЗДІЛ 10. Реанімація. Клінічна та біологічна смерть. Перша долікарська допомога. Правила поводження з трупом	215
10.1. Поняття про реанімацію	215
10.2. Поняття про клінічну і біологічну смерть	216
10.2.1. Термінальні стани, клінічна смерть	216

10.2.2. Техніка першої долікарської допомоги	218
10.2.3. Біологічна смерть.....	221
РОЗДІЛ 11. Реєстрація електрокардіограми та її аналіз	223
11.1. Методика і техніка реєстрації ЕКГ	224
11.2. Аналіз основних елементів ЕКГ	225
РОЗДІЛ 12. Гіпоксія.	
Пульсоксиметрія та оксигенотерапія	232
12.1. Пульсоксиметрія	232
12.2. Інгаляція аерозолів	234
12.3. Оксигенотерапія.....	236
12.3.1. Техніка безпеки у роботі з киснем	237
12.3.2. Методи застосування кисню	239
12.3.3. Терапія карбогеном	247
ДОДАТОК	
Алгоритми виконання практичних навичок	
із сестринської практики для КПП	249
Забір мазків на бактеріологічне дослідження з глотки	249
Забір мазків на бактеріологічне дослідження	
з порожнини носа.....	251
Катетеризація сечового міхура за допомогою	
катетера Фолея у жінок.....	253
Катетеризація сечового міхура катетером Фолея у чоловіків.....	257
Методика подачі зволоженого кисню	257
Методика закапування крапель в ніс та очі.....	259
Методика проведення внутрішньовенної	
струминної ін'єкції	262
Методика проведення внутрішньошкірної ін'єкції	265
Методика проведення підшкірної ін'єкції	270
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	
Нормативні документи	273
Навчальні та наукові джерела.....	273

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АЗД	–	автоматичний зовнішній дефібрилятор
АТ	–	артеріальний тиск
в/в	–	внутрішньовенна ін'єкція
в/к	–	внутрішньокісткова ін'єкція
в/м	–	внутрішньом'язова ін'єкція
ВМК	–	ванілін-мигдальна кислота
ГБО	–	гіпербарична оксигенація
ЕКГ	–	електрокардіограма
ЕМД	–	екстрена медична допомога
ЕРПХГ	–	ендоскопічна ретроградна панкреатохолангіографія
ЗІЗ	–	засоби індивідуального захисту
ЗОЗ	–	заклад охорони здоров'я
ЗСЗ	–	заклад соціального захисту населення
ІХС	–	ішемічна хвороба серця
ЛПЗ	–	лікувально-профілактичний заклад
ЛПУ	–	лікувально-профілактична установа
МП	–	медичне призначення
МС	–	миючий засіб
Нв	–	гемоглобін
НГЗ	–	назогастральний зонд
ОД	–	одиниця дії
ПО	–	передстерилізаційне очищення
п/ш	–	підшкірна ін'єкція
р-н	–	розчин
СЛР	–	серцево-легенева реанімація
ХОЗЛ	–	хронічне обструктивне захворювання легень
ЦНС	–	центральна нервова система
ЧДР	–	частота дихальних рухів
ШВЛ	–	штучна вентиляція легень

ПЕРЕДМОВА

Робота середнього медичного персоналу є важливою ланкою у забезпеченні лікувально-охоронного та санітарно-протиепідемічного режимів в лікувальних закладах і якості медичної допомоги загалом.

В обов'язки середнього медичного персоналу входить забезпечення заходів з догляду за хворим, моніторинг його стану, виконання лікарських призначень, надання долікарської допомоги хворому. Це потребує від середнього медичного персоналу досконалого володіння відповідними знаннями та навичками. При цьому лікарю належить основна керівна та організаційна роль із забезпечення чіткої та якісної роботи середнього медичного персоналу.

Саме тому лікар повинен засвоїти у повному обсязі навички та вміння з догляду за хворим та знання сестринської справи, якими має володіти середній медичний персонал.

Навчальний посібник має на меті допомогти здобувачам освіти оволодіти навичками та вміннями з догляду за хворими та засвоїти знання сестринської справи, зокрема треба вміти використовувати відповідне обладнання, виконувати сестринські маніпуляції, надавати невідкладну долікарську допомогу хворому тощо. При цьому основним завданням є не тільки теоретична, а й практична підготовка, на що і орієнтований навчальний посібник. У посібнику представлені описи належного виконання заходів із забезпечення лікувально-охоронного та санітарно-протиепідемічного режимів, догляду за хворими, виконання сестринських маніпуляцій, надання долікарської допомоги. Представлені також основні чинні нормативні документи, що регламентують роботу середнього медичного персоналу.

Навчальний посібник призначений для здобувачів освіти III курсу спеціальності «Медицина».

Наукове видання

СЕСТРИНСЬКА СПРАВА

Навчальний посібник

За редакцією професора О.О. Якименко

Підп. до друку 26.05.2025 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура PT Serif. Умовн. друк. арк. 16,04.

Видавець Марченко Т. В.
м. Львів-53, 79053, Україна, тел.: +38 (050) 370-19-57
e-mail: magnol06@ukr.net
<https://magnolia.lviv.ua>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 6784 від 30.05.2019 року,
видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України.

Надруковано у друкарні видавця Марченко Т. В.